

Två avhandlingar om gustavianska tidens offentliga fester och politiska projekt

---

Sara Ekström, *Att styra genom känslor. Regeringskonst i tre gustavianska projekt*, 267 s., ill., Institutionen för kultur och estetik, Stockholms universitet, Stockholm 2023.

Christopher Landstedt, *Fester, platser och visuell kultur i Stockholm under den gustavianska epoken*, 351 s., ill., Institutionen för kultur och estetik, Stockholms universitet, Stockholm 2023.

VÅREN 2023 DISPUTERADE två doktorander vid Stockholms universitet med avhandlingar om Gustav III, gustavianska offentliga fester och politiska projekt. Christopher Landstedt disputerade i mars inom ämnet konsthistoria, Sara Ekström disputerade i maj inom idéhistoria. Den senare undersöker idéer om känslor och begär i politik och regeringskonst genom tre gustavianska projekt, den förras ämne är platser och visuell kultur studerat genom tre gustavianska festprogram. Båda avhandlingarna opererar med en tredelning med tre gustavianska projekt. Sara Ekströms undersökning kretsar kring grundandet av Vasorden 1772, införandet av nationella dräkten 1778 och instiftandet av Svenska Akademien 1786. Christopher Landstedt fördjupar sig i divertissemangent *Aesculapii tempel* som uppfördes vid hovet på Stockholms slott 1777, en maskerad- och illuminationsfest i Kungsträdgården som arrangerades av Stockholms borgerskap 1791 och invigningen av Gustav III:s staty i Stockholm 1808.

Trots dessa yttre likheter är det här två mycket olika doktorsavhandlingar. Det handlar inte bara om att den ena är skriven av en konstvetare och den andra av en idéhistoriker. Avhandlingarna är produkten av två väldigt olika forskartemperament. Den ena studerar idéer om regeringskonsten som uttrycks i planer och programskrifter och den andra är intresserad av praktiskt genomförande av festprogram på olika platser i staden och har en vilja att reda ut hur planer förverkligades i realiteten, i en konkret verklighet; den ena är förtjust i teori och har en konsekvent genomdriven metod och den andra är inte särskilt teoretiskt intresserad eller metod-

orienterad; den ena har gått till tre välbekanta och studerade gustavianska projekt för att testa sin idé och den andra har delvis sökt sig till mindre studerade fester och belyser dem genom en pluralitet av olika, skriftliga och visuella källor.

*

Sara Ekströms projekt har sin grund i ett starkt teoretiskt intresse och en drivkraft finns i testandet av en teori för att se vart den kan bära. I centrum för hennes avhandling *Att styra genom känslor. Regeringskonst i tre gustavianska projekt* står ett intresse för Michel Foucaults syn på det han kallade *gouvernementalité* och som på svenska har kallats liberal styrning. Med begreppet avses ett sätt att regera som inte bygger på härskarens makt att befalla och betvinga undersåtar, utan att styrande sker mera implicit och genom att man dirigerar undersåtarna till det man vill genom att utnyttja den mänskliga naturen som drivkraft. Den här övergången från en äldre ordning till utnyttjande av en nyare form av maktutövning i samhället menade Foucault att skedde i Europa från och med 1700-talets mitt och hängde ihop med ett nytt sätt att se på den mänskliga naturen och på människornas inre och naturliga känslor, begär och drifter.

Huruvida Gustav III var påverkad av idéer om att härskaren når bättre resultat genom att styra *med* den mänskliga naturen än *mot* är inte en fråga i avhandlingen, utan att så var fallet är en utgångspunkt. Ekström låter kungen själv tala på avhandlingens första sida då hon citerar en passage i ett offentligt brev till landshövdingarna 1778: ”Förordningar, Lagar och Förbud som strida både emot människans böjelser och naturen af deras tankar, äro högst skadeliga i ett fritt Samfund.” Att lagstifta om sådant som går mot dessa böjelser skulle skada mer än det skulle gynna samhället och monarken, hävdade alltså kungen i detta brev gällande den svenska nationella dräkten som infördes samma år. En tydlig länk till filosofiskt tänkande som Gustav III har påverkats av går genom Carl Fredrik Scheffer till franska fysiokratiska tänkare, och också genom Lovisa Ulrikas och Adolf Fredriks hov där man redan läste bland annat Helvétius, Voltaire och Mercier de la Rivière.

På det här sättet tar Ekström också ställning till diskussionen om huruvida Gustav III var eller bara låtsades vara en upplyst härskare, som hos Erik Lönnroth, Sven Delblanc eller Stig Boberg lett till slutsatsen att kungen egentligen inte i själ och hjärta var en upplyst kung. Ekström flyttar fokus och hävdar att Gustav III i sin syn på känslor och begär som drivkrafter som kan användas politiskt faktiskt kan kallas upplyst.

Ekström studerar vilka idéer om den mänskliga naturen och undersåtarnas böjelser som kom till uttryck, och hur, i planeringen av de tre studerade projekten. För att göra detta betraktar hon planering och diskus-

sion genom de tre analytiska kategorierna ”drivkrafter”, ”styrningsteknologier” och ”verktyg för styrning”. Samtidigt studerar hon hur detta sätt att se på undersåtar också på olika sätt var i konflikt med andra rådande synpunkter och ideal om människan och styrande.

Med *drivkrafter* avser Ekström ”känslor och begär som ansågs vara en del av den mänskliga naturen och påverka människornas beteende och tänkesätt”. Det blir inte riktigt klarlagt om det är skillnad på känsla och begär. Ekström verkar utgå från att det i sammanhanget inte spelar någon roll, utan kan vara flytande, och hon är alltså intresserad av *att* Gustav III och andra aktörer ansåg att människorna påverkades av naturliga drifter och begär, och av *hur* de förhöll sig till och använde denna idé. Drivkrafter som diskuteras i Ekströms källmaterial är till exempel människans äregirighet och ärelystnad. *Styrningsteknologier* är i avhandlingen övergripande strategier och metoder för styrning av mänskliga drivkrafter som kungen och övriga aktörer diskuterade, bedömde och använde. Uppmuntran, det goda exemplet, belöning, förnuftigt resonerande, övertalning och fostran, men också tävling som skulle aktivera människans ärelystnad, kategoriseras av Ekström som styrningsteknologier. Regler och normverk kunde också lyftas fram som sätt att styra människor visar Ekström, som till exempel när Gustav III instiftade Svenska Akademien och utnämnde ledamöter med uppdrag att stifta lagar för språket och vara litterära domare. *Verktyg* används som begrepp för de konkreta medlen för styrning. Nådevedermålen, svenska nationella dräkten och pris till flitiga lanthushållare eller medalj till byggande av ladugårdar i sten är exempel på sådana tänkta och realiserade konkreta verktyg.

De tre fallstudierna behandlas alla på de tre analytiska nivåerna drivkrafter, styrningsteknologier och verktyg för styrning. Det här konsekventa språkbruket ger enhetlighet, men gör också att läsaren kan uppleva undersökningen som lite tråkigt schematisk och upprepande. Man kan ibland fråga sig om det viktigaste resultatet är denna kategorisering och en etikettering av olika argument. Det faktum att Sara Ekström skriver en mycket löpande och god akademisk prosa gör ändå att läsoplevelsen är angenäm och givande, och att det presenterade resultatet trots allt är mera mångsidigt än en kavalkad av fastställda etiketter. Vi har här att göra med en skribent som kan formulera kunskap och tankar i skrift på det sätt som man väntar sig av en forskare.

I samband med de tre projekten – Vasaorden, nationella dräkten och Svenska Akademien – stod den positiva synen på betydelsen av känslor och begär inte oemotsagd. Kärleken till fäderneslandet var tydligt positiv, men en känsla som inte bara har uppfattats som positiv är entusiasm som kunde ses som något tveklaktigt som stod i motsättning till det positiva förnuftet. Ekström menar att entusiasm och livlighet för Gustav III där-

emot var något positivt som han satte i samband med det goda exemplet som ”styrningsteknologi”. Äregirighet och strävan efter att uppnå ära var också tydligt tveydiga. Om begäret efter ära var gott eller ont, och om det således var önskvärt att undersåtar eftersträvade ära, är en fråga som dyker upp i Ekströms material från 1700-talets slut, men som också ställdes på 1740-talet då det svenska ordensväsendet grundades. Att förläna någon en orden var mera förmånligt för överheten än att förläna bort gods och hemman tyckte de hattpolitiker som talade för ett svenskt ordensväsen 1748, medan andra röster påtalade det oansvariga i att locka undersåtar att sträva efter ytliga tecken på ära.

Ekström konstaterade under disputationen att hon under arbetets gång fick modifiera sin ursprungliga, lite förenklade uppfattning om att det var just under den gustavianska tiden som den stora förändringen gällande synen på känslan och begäret som positiva drivkrafter i härskarens hand skedde i Sverige. I sin studie om Vasaorden – som Gustav III instiftade 1772 för uppmuntran och befordran av ”åkerbruk, bergsbruk, handel och fria konster” – jämför Ekström de argument som uttrycktes för användandet av äregirighet som en mänsklig drivkraft med material där debattörer argumenterat mot ståndpunkten. Filosofiska traktat, kungens diktamen, riksdagsdiskussioner och senare diskussioner i tidningspress bildar underlag för analysen. Här hade det ändå getts ett utmärkt tillfälle att faktiskt jämföra argumenteringen under 1740-talet och 1770-talet eftersom införandet av ett modernt förtjänstordensväsende 1748 enligt Ernst Areens och Sten Lewenhaupts *De nordiska ländernas riddarordnar* (1942) också skapade en liknande diskussion i riksdagen.

En annan väg som Ekström inte ger sig in på är att mera systematiskt utforska retorikens och retorikkritikens kopplingar till hennes frågeställningar. Retoriken lärde sedan de gamla grekerna att man kan övertyga och styra människorna genom att tala till deras känslor genom *pathos* och *ethos*. Lika länge har det funnits en kritik av retoriken – tänk till exempel Platons *Gorgias* – för att den lär ut medel att förleda och inte bryr sig om dygd eller sanning. Ekström förbigår naturligtvis inte retoriken fullständigt eftersom den var en så central del av kungens utbildning och av den skriftliga kultur som var rådande under 1700-talet, men hennes behandling därav förblir på ytlig nivå. Man får intrycket att hon har lämnat bort temat i sitt avhandlingsbygge för att ha tid att fördjupa annat, vilket kanske kan ses som en rimlig eller åtminstone begriplig strategi eftersom forskningsfinansieringen för doktorsavhandlingar numera styr arbetet så att det inte går väldigt långt över fyra år.

För att fördjupa sin förståelse av känslornas och begärets roll i politiken har Ekström i stället gått till den känslöhistoriska forskningen och studerat hur olika forskare begreppsliggjort känslöhantering i det förflutna.

Hon diskuterar begrepp som *begärsregimer* och *pathospower* och också Sven Delblancs syn på Gustav III:s tänkande som *passionspsykologiskt*. Det begrepp som Ekström själv främst operationaliserar är Ute Freverts begrepp *Gefühlspolitik* som lanserats i en bok med samma namn 2012 om Fredrik den stores regeringstid. På samma sätt som Ekström studerar Frevert i boken känslor som verktyg och resurser i politiskt maktutövande och hon intresserar sig för olika slag av känslopolitik. Det här har Ekström tagit fasta på då hon i sitt material identifierat både företrädare för en äldre tanketradition och för ett nytt sätt att tänka om känslor. I den äldre traditionen uppfattades människans känslor och begär som något hotfullt (som människan, kyrkan och staten måste tämja), medan representanter för 1700-talets nyare tänkande introducerade idéer om sensibiliteten och känslorna som något oundvikligt mänskligt och till och med gott, ett verktyg för en moralisk kompass. I den äldre traditionen var mänsklig fåfänga, behovet att imitera dem som stod högre och viljan att lysa alltid farliga, i synnerhet då det gällde människor utanför adeln. Här hittar vi alltså företrädarna för dem som kritiserade införandet av förtjänstordnar på 1740-talet och senare på 1770-talet då Gustav III införde Vasaorden. Begäret efter vållust och yppighet som en positiv drivkraft i samhället var också svår att acceptera för dem som tänkte mera traditionellt. Överhovspredikanten och ordenspredikanten Carl Magnus Wrangel konstaterade därför i sin predikan på Vasaordens första dubbningsdag den 17 juli 1772 att det var till skada att låta människorna följa sina lägsta drivkrafter. Att bruka jorden och arbeta på landsbygden var, menade han, bättre än att söka vållust i staden.

Ekström kallar maktutövning som bygger på ett kontrollerande och kritiskt förhållningssätt till känslor och begär för en *dygdeinriktad känslopolitik*. Ett nyare filosofiskt tänkande som uppfattade ”det naturliga” som något positivt eller åtminstone neutralt såg däremot inte några problem i att utnyttja till exempel mänsklig fåfänga som en drivkraft som kan användas för att styra människorna mot något gott. Det här kallar Ekström för *liberal styrning*. Ett annat begrepp som hänger ihop med Foucaults *gouvernementalité* eller liberal styrning är *erkännandets begärsregim* som myntats av Miguel de Beisteguis. Ekström konstaterar i sin sammanfattning att 1700-talets sista decennier som hon studerat är en brytningstid då ”traditionella föreställningar om heder knutna till stånd till viss del började upplösas och förlora sin strukturerande roll då samhällshierarkin var under omförhandling”. Ära och heder var delvis fortfarande knutna till ståndssamhällets hierarkier (det vill säga ära tillfaller vissa i enlighet med deras börd), men det började uppstå idéer om ära och erkännande som något som alla kunde eftersträva och se som ett kapital enligt den logik som det senare borgerliga samhället byggde på.

Med Christopher Langstedts doktorsavhandling lämnar vi idéernas och de stora och övergripande teoriernas domäner och träder in i en avhandling där platser, det konkreta, visuella och rent praktiska arbetet med att visualisera en politisk vision och agenda är studiens objekt. Avhandlingen *Fester, platser och visuell kultur i Stockholm under den gustavianska epoken* berör liksom Sara Ekströms avhandling intimt den gustavianska politiska kulturen, men denna mera abstrakta och politiska kontext för studien beaktas inte särskilt djupgående av Landstedt. Intresset ligger i stället i det konkreta: hur många deltagare rymdes som åskådare på en viss plats, vad innebar det att en fest ordnades inomhus eller utomhus, under sommaren eller vintern, med vilka visuella verktyg omvandlades platserna och vilka var egentligen delaktiga och behövdes för att genomföra stora teatrala spektakel?

Hos Landstedt möter vi inte bara monarken och andra utvalda aktörer vid hovet och riksdagen som tänker, argumenterar och planerar, utan en rad aktörer från samhällets alla skikt: hovet och hovförvaltningen, överintendenten (överarkitekten), överståthållaren (motsvarande landshövding för Stockholm), konstnärer, musiker, skådespelare, dansare samt ordnings- och brandvakter, serverings- och kökspersonal med mera. Då man har vistats länge i de abstrakta idéernas värld kan det vara välgörande att möta denna konkretion och till exempel läsa om dagsverkslistor från arbetet med invigningen av Gustav III:s staty. Å andra sidan önskar man sig ändå tidvis att det konkreta och handfasta skulle ges sammanhang och tolkning på en mera övergripande nivå. Det finns en stor svensk, inhemsk och mycket utländsk forskning om hov, adel och stad, politisk kultur och härskande, sällskapsliv, rumslighet och plats som i bästa fall blir omnämnd i inledningen, men som egentligen inte används för att skapa sammanhang eller förståelse för det som studeras.

Förmågan att diskutera teoretiska perspektiv eller använda teori och teoretiska begrepp för att höja abstraktionsnivån i undersökningen är inte den här avhandlingens starka sida. I sin inledning behandlar Landstedt på tio sidor visuell kultur, det antropologiska begreppet *thick description* (täta beskrivningar), *mixed media* (multimedialitet), *social art history* (konstens socialhistoria), liminalitet, *space and place* (rum och plats) samt *place making* (skapande av platser som laddas med särskild mening). Dessa är alla rimliga begrepp och forskningsmässiga ramar för undersökningen, men diskussionen om vad dessa teoretiska angreppssätt betyder och kan tillföra den här undersökningen övertygar inte. Tidvis är det oklart om Landstedt själv riktigt förstår vad han menar.

Avhandlingens styrka ligger däremot i det mångsidiga källmaterialet. Målningar, ritningar, gravyrer, kartor, medaljer och skulpturer används vid sidan av räkenskaper, skrivelser, dagböcker, brev, biografiska skrifter,

reseskildringar och tidningsmaterial. Det handlar om ett varierat och tvärvetenskapligt material i arkiv och tryck som Landstedt gått igenom och presenterar minutiöst. Här är det ofta givande att följa Landstedt på hans upptäcktsresor i källmaterialet för visst är det alltid en glädje att upptäcka ett nytt material som erbjuder överraskande detaljer och kan kasta nytt ljus över bekanta frågor.

En av de frågor som intresserar Landstedt är på vilka platser i staden stora offentliga och halvoffentliga fester ordnades under gustaviansk tid. Innan han kommer till de tre fester som han har undersökt beskriver Landstedt därför Stora Bollhuset, Stockholms slott, Kungsträdgården och Börshuset som platser för spektakel och program. Syftet är att ge kunskap och förståelse för vilken slags platser som fanns att tillgå, deras bakgrund och hur de utvecklades under den studerade tiden. Genomgången är detaljerad och den kritiska läsaren kan uppleva den som för lång, tidvis som en ansamling av all information som forskaren har kunnat samla gällande platsen. Om Stora Bollhuset, som fanns mitt emot Kungliga slottet vid Slottsbacken, får vi bland mycket annat också veta att man den 14 januari 1774 läste i *Dagligt Allehanda* att det förutom försäljning av fransk senap förekom uthyrning av maskeradkläder och masker i klädesboden i greve Ekeblads hus på Norrmalmstorg. Den här sortens detaljerade inblickar är ofta roliga och upplysande, men dyker här upp i ett kapitel som borde fokusera på annat. Landstedt berättar detta för att illustrera det faktum att det saknades yrkeskunniga maskmakare i Stockholm och att de som deltog i maskeradbalerna på Stora Bollhuset var beroende av import av dräkter och masker, andrahandshandel, egentillverkning och hyresdräkter. Detta är en mycket intressant praktisk och ekonomisk aspekt av stadens fest- och sällskapsliv, men hör egentligen inte hemma i ett kapitel som ska belysa valet av plats för kungliga festarrangemang samt vilka begränsningar och möjligheter de beskrivna platserna gav upphov till.

Fallstudie och källkritik anför Landstedt som sina två metoder. ”Realiteten”, hur fester genomfördes ”i verkligheten” är också ett viktigt perspektiv för Landstedt som vill se bakom planer och de politiska projektens målsättningar till det som verkligen genomfördes. Även om vi inte helt delar skribentens uppfattning om hur, var och om forskningen kan nå realiteten kan vi förstå viljan att studera det praktiska och konkreta. Det hade ändå stärkt undersökningen om Landstedt hade diskuterat närmare vad det är han avser med det verkliga. Här hade en tydligare dialog med tidigare forskning gett verktyg och kontext för en djupare analys. Under 2000-talet har det till exempel gjorts mycket forskning som skiftat fokus från idéer och normer till praxis och praktiker. Här hade det funnits forskare och forskningsterminologi att gå i dialog med. Också den tidigare forskning som finns om ceremonier och ritualer under tidigmodern tid – som Landstedt

delvis räknar upp i sin inledning – hade kunnat bjuda på användbara resonemang. Som bland annat Nils Erik Villstrand konstaterat är *hur* en ceremoni genomfördes i realiteten sällan den historievetenskapligt mest relevanta frågan. Intressantare är att utreda vilka olika realiteter som låg bakom dessa. Med sin strävan att undersöka fester som händelser förlorar Landstedt möjligheten till den djupare kulturhistoriska och antropologiska analys av fester, platser och visuell kultur som han skisserar i sin inledning.

Landstedt är också i sin syn på källkritik för låst i en strävan att identifiera det sanna och verkliga i sammanhang där det inte är riktigt relevant. I kapitlet om Kungsträdgården som plats citerar Landstedt Fredmans epistel N:o 37 ”Til Mollberg på post vid Kungs-Trägården” från *Fredmans epistlar* (1790) och Anna-Maria Lenngrens ”Vauxhallen”. Dikterna som skildrar stämningar och gestaltar litterära tolkningar av platserna läser man gärna i anslutning till en diskussion om Kungsträdgården. ”Men inom gallret hvad blomstrande prål! / Sammanvidna hvalf, blompottor och stoder, / Bugningar, nigningar, löjen och skrål / Vid et sorl af sprutande floder”, gestaltar Bellman platsen så att beskrivningen av blommor och människor sammanblandas: ”Stolt här och där med dyrbara släp / Mötas och trängas Herdinnor, Grefvinnor.” Visst är det en förförisk och målade bild av parkens miljö, men när Landstedt ser sig föranledd att visa sig källkritisk genom att förklara att den riktiga Mollberg avlidit och vattenkonsterna i Kungsträdgården lagts ned redan 1772, trots att dikten tillkommit någon gång mellan 1773 och 1780, tappar läsaren en smula förtroendet för Landstedts förmåga att tillämpa källkritik på ett för avhandlingen relevant sätt. Det är knappast heller en särskilt central fråga att ställa sig om det finns någon evidens för att musikerna Johan Fredrik Grenser, Henrik La Hay, Giovanni Ansani och Camilla Pessi uppträtt tillsammans i Kungsträdgården trots att Bellman nämner dem tillsammans i en strof.

Trots det stora arbete som gjorts med att ta fram ett mångsidigt källmaterial har Landstedt således svårigheter att hantera och tolka sitt material nyanserat. De källkritiska diskussioner som förs förblir ofta platta i sina webullianska anspråk på att skilja sant från falskt som helt enkelt inte är särskilt användbara för den som studerar kulturhistoriska frågor om föreställningar, idévärldar och kulturella praktiker. Målningar och gravyrer analyseras däremot utan något källkritiskt angreppssätt överhuvudtaget. En mer mångfacetterad och djuplodande källkritik skulle ha förstärkt analysen och gett verktyg för modigare tolkningar.

Landstedts källpluralistiska angreppssätt kunde därtill ha belyst gustavianska fester även ur ett sinnligt perspektiv: hur platser, kläder och seder upplevdes och kändes eller hur lukter, ljud, trängsel och kroppsliga rörelser beskrevs är saker som framkommer mycket tydligt i källmaterialet och har anknytning till perspektiv på täta beskrivningar inom antropologi, rum

och plats, konstens socialhistoria och liminalitet som Landstedt presenterar i inledningen.

Landstedts bristfälliga och något naiva tillämpande av källkritik till trots bjuder han på grundläggande och konkret information om de tre gustavianska fester han studerar. Med Landstedt som ciceron får vi också veta om festers mångfacetterade betydelser i Stockholm för olika sociala grupper: hovet, adeln, borgerskapet och de andra stadsborna. Ur detta perspektiv är Landstedts val av fallstudier lyckade. Divertissemang *Aesculapii tempel* (1777) var det mest exklusiva och avgränsade vad gäller rum och deltagare. Det ordnades vid hovet för att fira änkedrottning Lovisa Ulrikas tillfrisknande efter en sjukdom. Liksom de andra studerade festerna visar divertissemang vid hovet betydelsen av att synliggöra den politiska makten i olika miljöer, men också betydelsen av antikens litteratur och kultur i 1700-talets högreståndsvärld. Publikens för det i antiken placerade divertissemang var uttryckligen hovfolket som hade beläsenhet för att avkoda de klassiska referenserna och deras anknytningar till samtiden. Här hade det funnits möjligheter till fördjupning om betydelsen av antikens kultur i 1700-talets politiska kultur och överlag i högreståndskulturen som inte riktigt utnyttjas då fokus ställs på divertissemangens praktiska arrangemang.

Maskerad- och illuminationsfesten 1791 arrangerades av Stockholms borgerskap för att högtidlighålla Gustav III:s hemkomst från Aachen. Denna fest anknyter Landstedt till den gamla traditionen av segerfester, det året innan avslutade svensk-ryska kriget 1788–1790, franska revolutionskrigen och kungens ambition att leda en europeisk motrevolution. En djupare analys av maskerade och illuminationer i det urbana rummet samt den framväxande borgerliga offentligheten erbjuder Landstedt ändå inte, även om han citerar generöst ur beskrivningar av festen i pressen, vilket skulle ha gett möjlighet att diskutera andra tolkningar och berättelser i relation till de av monarken styrda versionerna av festens betydelse.

Den tredje fallstudien handlar om invigningen av Gustav III:s staty på Skeppsbron 1808, sexton år efter kungens död. Johan Tobias Sergels staty, menar Landstedt, är en ”gestaltning av Gustav III som en segrande fredsfurst genom Apollos attribut”. Programmet bestod av flera moment: en invigningsceremoni vid statyn, bal på Börshuset på Gustav III:s födelsedag den 24 januari, ett fyrverkeri på Blasieholmen dagen därpå samt illuminationerna samma kväll. Liksom festen 1791, arrangerades dessa festligheter huvudsakligen av Stockholms borgerskap. Landstedt har studerat dagsverkslistor, medaljer, dräkter, dagspressen, kungörelser, inskriptioner och memoarer där han letat efter olika aspekter på statyn och programmet så som de gestaltades och uppfattades i staden 1808. Fokus är också här på det praktiska, ”realiteten”, vilket gör att sådant som användningen av

historia och skapandet av narrativet om Gustav III som härskare inte ges något större utrymme, liksom inte heller borgarståndets och hovets olika roller i den rådande politiska och ekonomiska situationen.

*

Sara Ekströms och Christopher Landstedts avhandlingar är välkomna tillägg till 1700-talsforskningen och bildar båda på sina olika sätt intressanta bidrag till forskningen om Gustav III, det gustavianska Sverige och till festernas och ceremoniernas historia. Trots vår kritik bidrar avhandlingarna med relevanta öppningar till fortsatt forskning som kan fördjupas ytterligare. Ekström har självständigt och ambitiöst gått in för att testa teoretiska perspektiv som intresserar henne och klarar av att gå i dialog med andras forskning samtidigt som hon har haft sin egen idé i blickfånget. De tre fallen hon använder är väl valda för de frågor hon ställer, men det hade kunnat vara intressantare om hon också hade försökt bjuda på mindre omskrivna och studerade fall. Landstedts styrka är den noggrannhet med vilken han har letat fram ett mångfacetterat och varierande källmaterial, men avhandlingen hade vunnit på ytterligare försök att systematisera materialet och sammanhangen, gärna med bättre inläsning av tidigare forskning.

*Johanna Ilmakunnas
Henrika Tandefelt*